

איזה ביזבז!

הרמעות עולות בעיניהם. הם נזכרים בכית, באשה, באמא. ואז באה הפקודה: חזרה לחיות!

פוקו מוקו

הסצנה הזאת של נחבי חהילה — סצנה מרגשת ומושלמת בת כמה דקות בסרט בינוני בן שעה וחצי, הזכירה לי רעיון המתגלגל בראשי מזמן.

ראיתי בחיי אלפי סרטים. אני חובב סרטים מגיל צעיר מאוד. לא כמומחה, שנגזר עליו לעקוב אחרי זוויות המצלמה וטכסיטי הבימאי, אלא כסתם קהל נאיבי, היושב באולם ומתרגש.

ראיתי כמה סרטים שכל סצנה בהם היתה מושלמת, כמו זמנים מודרניים של צ'רלי צ'פלין או חלף עם הרוח. אבל רוב הסרטים שראיתי היו בינוניים עד ירודים. אך גם בסרטים אלה היו סצנות, שנחרתו בזיכרוני.

כדוגמה: ראיתי סרט צרפתי נשכח בשם הניבורים עיפיים. שכחתי את העלילה. משהו על הברחות באפריקה השחורה. באחת הסצנות מופיע קורט יורגנס בתפקיד של טייס קרבי גרמני משוחרר, שהתנוון והסתאב. הוא עומד באיזה בר באפריקה, מוזנח, שיכור, גרוטאה אנושית, מישוה מציע לו להטיס סחורה מוכרת. יורגנס מביט במאוורר. המאוורר משתקף בעיניו. לרגע אחד נזכר יורגנס בעברו המפואר כטייס יגיבור. המאוורר הופך למרחף של מטוס, הוא מודקף והופך שוב למה שהיה פעם. ואז זה נגמר, והוא חוזר להיות סתם שיכור.

במחשבה גרוטאית של זיכרוני מתגלגלות מאות סצנות כאלה. כשהציעו לי להיות אורח בתוכנית הטלוויזיה מסך איש. ש שודרה השבוע, היתה לי רשימה ארוכה ארוכה. אך הזמן היה מוגבל, רבים מן הסרטים אינם מצויים תחת היד, ונאלצתי להסתפק בקטעים מעטים.

כמה הייתי כוחר עוד? אין גבול. הייתי בוחר בבלסי הווארד בסרט סקארלט פימפרנל. כשהוא מתחזה כפלייבוי פוחז בחצר המלוכה הבריטית ומרקלם לנשות החצר פימוןן היתולי על הגיבור הבריטי האלמוני המציל בצרפת את האצילים הגרונים למוות. הם מחפשים אותו פה, הם מחפשים אותו שם / הצרפתונים האלה / מחפשים אותו בכל מקום. / האם הוא בשמיים? האם הוא בגיהנום / היכן הוא פמפרנל המכני וארוך זה? הצופה יודע. כמוכן, שהוא הוא הגיבור האלמוני.

ואתו לסלי הווארד (הוא היה השחקן האהוב עליי ביותר) כפרופסור בריטי המבקר בגרמניה הנאצית לשם עריכת חפירות ארכיאולוגיות, והמציל בסתר אנשי רוח יהודיים ממחנות הריכוז, בסרט פימפרנל ססית. הווארד (רק אחרי שנספה, כאשר הגרמנים יירטו את המטוס שלו, נודע שהוא היה בכלל יהודי הונגרי) היה הג'נטלמן הבריטי המושלם: תרבותי, חובבן, כעל אופקים רחבים, עדין, אך בלתי ישיבירי במיכחן אמיתי. כך רציתי להיות.

הייתי מביא את נאומי של גארי קופר בבית המישפט בסרט כמניין הסתנבר. אחרי שפוצץ כמו דידי את הבניינים שבינו עליפי תוכניותיו, מפני שהקבלנים שינו את התוכניות. (באותו הסרט, כאשר העיתונאי הרמנוגו שואל את הארייכל: "מה אתה חושב עליי?" עונה לו גארי קופר: "למען האמת, איני חושב עליך.")

בסרט קאבארט, הייתי כוחר בסצנה בבית המרווח הכפרי, שבה מתחיל נער לשיר שיר נאצי ומלהיב את הנוכחים. הקמים בזה אחר זה על רגליהם ומצטרפים לשירתו המושלבת. כמה דקות, המסכינות את עליית הנאצים יותר מעשרות הסרטים שראינו על נושא זה.

מה עוד? הציפורים של הצ'קוק מתחילות להתאסף על חוטי החשמל. אלק גינס, כארמיראל, מצדיע ושוקע בים, כשרק כובע המיצחיה שלו ממשיך לצוף על פני המים. הקווקוס יורים במפי גיני אורסה בסרט אוניית הקרב פוטיומקין ועגלת הניקוט מתחיי לה להיורדר לאישה במנור המדרגות. הצלכן החורר מארץ הקודש משחק על חיי שחימת עם השטן, בסרטו של אינגמר ברגמן. מאריילין מונרו האלוהית עם קלארק גיבל מול סוסיי הפרא ביוצאי הדופן של ג'ון יוסטון, שנפטר שבוע. העניים מצטופפים תחת קרני השמש כנס במילאנו של ויטוריו דה סיקה.

צ'פלין

מהסרט מאחורי הסורגים — הסצנה שבה האסירים זורקים את מגשיהם בחדר האוכל של הכלא.

הייתי לוקח... די. אין לזה סוף.

סצנה אחת לא יכולתי להביא מפני שפשוט לא זכרתי את שם הסרט, ושום מומחה ששאלתי לא זכר את עצם קיומו. כל מה שזכור לי הוא שהשמן והרוזה (לורל והאריי) באים לאפריקה. מישוה היפנט את הרוזה ואמר לו להפיש נהר בשם פוקו-מוקו. השניים שוכבים בתא בכלא. מישוה מוכיח את הפוקו-מוקו. הרוזה קופץ מן הרגש שלו, מושיט את ידיו קדימה, כדרכם של מהופנטים בסרטים, ופורץ בצעקה: פוקו מוקו!

זה היה מצחיק נורא. מדוע? איני זוכר. יתכן שאני האדם האחרון בעולם הווכר את הסרט הזה. אם יש מישוה מבין הקוראים הווכר אותו, שיואלינא להודיע לי, כדי שאהיה בטוח שלא חלמתי את זה.

בחקריו הלכודים פושעים, אלא שבויי המילחמה, אשר הריגתם היא פשעי מלחמה. אילו היינו מטילים כיום עונשי מוות על "מתחבלים" פלסטיניים, היו חבריהם תופסים בני ערובה ישראליים או יהודיים ברחבי העולם, וגורלם היה כגורל הסרג'נטים.

שלישית, יש רק דרך אחת לשים קץ לטרור, והיא: לפתור את הבעיה הפוליטית שהולידה אותו. כל אנשי אצ"ל, וכיניהם אנשים שהיו מוכנים לתלות שני צעירים מיסכנים וחפים מפשע בנסיבות כה נוראות, הפכו אחרי הקמת המדינה אורחים שלווים ורגילים. מלך המתחבלים אף היה ברבות הימים לראשה ממשלה. כך זה קרה בכל העולם, כך זה קרה אצלנו, כך זה יקרה לפלסטינים, אם תיפתר בעייתם.

מילחמת מחתרת — ולא חשוב אם קוראים לזה טרור, מילחמת שיחור, גרילה, מרד, פח"ע או קוקורדיקו — היא מילחמה מוזהמת מעצם טבעה. פרשת הסרג'נטים מרגימה זאת

אורי אבנרי

יחסי אישי

היטב. והדרך היחידה לחסל אותה היא מציאת פיתרון לבעיה, שעליה מוכנים אנשיה מחתרת לא רק לחרף את נפשם שלהם, אלא גם לרצוח, לחנוק, לתלות ולמקש את הגוויות.

האלופים מנוולים

הייתי צריך לאהוב את הסרט נחבי חהילה, שהוקרן השבוע בטלוויזיה. זהו סרט קלאסי. זהו סרט אנטי-מילחמתי. זהו סרט המעלה על נס את החייל הקרבי, לעומת הגנרלים המושחתים בעורף.

אבל לא התלהבתי. כי הבימאי, סטנלי קובריק, עשה את מלאכתו רמיה.

הכל קל מדי, פשוט מדי. כל החיילים, מן הטוראים ועד לאלוף-המשנה (קירק גאגלס), כסדר. כל הגנרלים, מתת-אלוף ומעלה, מנוולים, (מכונים להקריב אלפי חיילים כדי לזכות בכוכב נוסף (דרגה, לא עיטור, כפי שתורגם בטעות). העלילה פשוטה להחריד: מילחמת העולם הראשונה. חזיתות קפואות. חפירות. המטכ"ל הצרפתי החליט לכבוש מוצב גרמני, כדי להקנות את ביקורתם של פוליטיקאים ועיתונאים. למפקד האוגרה הובטחה עליה כדרגה אם יבצע את המשימה הבלתי אפשרית. אין תיגבורת. אין כמעט ריכוך תותחני. חייליו של גדוד עייף נשלחים קדימה. התקפה נבלמת עוד בשטחיה הפקר, בטרם הגיעה אל גדרהתיל הגרמני. הגנרל הצרפתי מצווה להפציץ את עמדות אנשיו שלו, כדי להמריץ אותם להמשיך בהתקפה. לכסוף נבחרים שלושה טוראים באקראי, מועמדים למישפט צבאי מבוים ומוצאים להורג, למען יראו וייראו.

פשוט ועוד אין? האלופים חיים בארמונות פאר וזוללים מערנים. הטוראים רובצים בבוץ בחפירות, רועדים מקור ומפחד. קציני המטה מצוזחחים ויהירים, מלחכי פניכה עלובים, עכברי החזית עטופים בסחכות, וכן הלאה. אין פלא ששארל דה גול אסר, בשעתו, את הקרנת הסרט בצרפת.

המיקרה עצמו אכן קרה ב-1916, והסתיים כפי שנראה בסרט. אך הבימאי התחמק מכל הבעיות האמיתיות.

אם האלוף, השולח את חייליו למשימת-אכזרות חסרת-שחר, אינו אלא אפרייטי ומנוול, מה הבעיה? מנוולים יש בכל מקום. הבעיה האמיתית מתעוררת אם האלוף הוא אידיאליסט, פטריוט אמיתי, המאמין בקדושת המשימה, או אז יש בעיה. או יש קונפליקט, יש עיני של מצפון, יש התנגשות בין אידיאליים. אבל זה מטובך מדי לטנטלי קובריק.

ככל הסרט היתה רק סצנה אמיתית אחת, נוגעת ללב. אחרי הזוועה יושבים שרירי הגרוד הצרפתי המוכה בבית-מרוח. מעלים לכימה צעירה נפחדת. שריקות, צעקות פרועות. הצעירה היא גרמניה. אין לה שום כישרון. בלית ברירה היא מתחילה לשיר כקול קטן שירעם גרמני שהיא מכירה (היה היה) / פרש אמיץ / שאהב נערה / שנה שלמה. / שנה שלמה / ועוד יותר / לאהבה הזאת / לא היה סוף. ("

החיילים הצרפתיים אינם מבינים את המילים של שפת האויב. נעימת השיר נוגעת לליבם. בזה אחר זה הם משתתקים.

הסידרה האיטלקית המצויינת על ליאונרדו דא-וינצ'י, שהוקרנה בטלוויזיה שלנו, הראתה כמה עסק ליאונרדו ככמה מן התקופות החשובות של חייו. הוא בילה חודשים במישפט על רכוש פרטי קטן, התחנף ללב לרים עלובים חיזרו על פתחיהם.

לאונארדו

הוא שירת רוזנים ורוכסים בריבריבל. הוא אירגן מיתקני ששועים לכמה אנשי-חצר ונשות-חצר ריקניים.

ליאונרדו היה אחד הגאונים הגדולים של כל הדורות. צייר, פסל, ממציא. מהנרס. כמה מהמצאותיו הקדימו את זמנן במאות שנים. כמה שווה לאנר שות יום-עבודה של איש כזה? כמה שווה כל שעה, כל דקה, שבה יכול היה להקדיש את מחשבותיו להמצאת מכונות אשר יכלו לשנות את חייהם של מיליונים, או לכריאת יצירת אמנות בת-אלמוות?

אולם איש זה נאלץ להקדיש חודשים ושנים לשטויות. זה לא קרה רק ללאונרדו, זה קרה למיטב גאוני האנושות, וגם לסתם אנשים מוכשרים מכל הסוגים. הם יכלו להביא תועלת לחברה. תחת זאת נאלצו לבזבז את חייהם על עניינים של מהיכך, בעוד שאפסים ניהלו את ענייני החברה.

במיקרה שוחחתי השבוע עם כמה אנשי-ממסד על נושא דומה. דיברנו על אחת הבעיות הגורליות של המדינה — יחסיו עם העולם הערבי — והעלינו שמות של אנשים, שיש להם הכישורים והמעוף הדרושים כדי ליצור מציאות חדשה, כמעט כל בעלי-השמות שהזכרנו אינם עוסקים כלל בשטח זה, אלא בתפקידים מתפקידים שונים, חסרי כל חשיבות.

אותו הדבר נכון, כמוכן, גם לבעלי-הכישורים כשטחים רבים אחרים, החשובים לחברה.

הביזבז הזה של הנכס היקר ביותר שיש לחברה האנושית — בעליה-הכישוריות — הוא תופעה אנושית קבועה. ביזבזו חלק גדול מכישוריו וזמנו של ליאונרדו היה הפסד משווע יותר רק משום שהוא היה אדם יחיד-מינו מבחינת כישוריו.

אפשר להרביק להערה זו תווית של "עליתנות" (אליטיזם, בלעז). או מה? לא כל אחד יכול להיות ממציא גאוני, צייר גדול, גאון סיפורות, והוגה-דיעות מייני כובש-דרך. אנשים כאלה נדירים ככל הזמנים. כאשר כישורם מתבזבז, אין לזה תקנה.

והצר השני של המטבע: ליאונרדו המציא את עקרונות המטוס, הצוללת ועוד המצאות רבות אחרות, שהומצאו מחדש כעבור 400 שנים ויותר. האם אי-אפשר היה לבנות צוללת בראשית המאה ה-16, או לצייר את צבאו של צ'רלה בורג'ה במטוסים?

התשובה היא, כמוכן, שלילית. לא די בכמציא גאוני, כדי שהמצאה תביא ברכה (או קללה) לאנושות. רדוש שלב מתאים של התפתחות החברה, הטכנולוגיה, התעשייה. יותר מזה, רדושה התפתחות מחשבתית של החברה כולה, כדי שתוכל להפיק את התועלת מן החזון של הגאונים המעטים.

מבחינה זו, ליאונרדו אכן הקדים את זמנו. מחשבתו שטעה קדימה, אך האנושות היו ררושות 400 שנה כדי להרביק את מחשבתו.

שני סמלים מיסכנים

דשים רדשים כפרשת תליות של שני הסמלים הבריטיים בידי אצ"ל. מכיוון שחורשי-ההיקי הם עונה יבשה, נערך בין העיתונים המיואשים מירוף אל בית-הקברות, ומוציאים מן הקבר פרשות נשכחות.

היה יכול להיות טוב ומועיל, אילו ניתחו את הפרשות בדיעבר, מתוך מכוון-לאחור של עשרות בשנים והחוכמה המצטברת שלא-חרימ-עשה. למרבה הצער, ניתוח כזה חסר לגמרי. על מה דנים כפרשת שני הסרג'נטים הבריטיים? על שאלות מישולות: האם נתקנו שני הסמלים כבור שבו היו מוחזקים, וניתלו אחרי שכבר היו מתים — או שהיו עדיין בחיים כאשר נתלו. מטריחים כל מיני ותיקים כדי שיעידו על כך, כאילו זה היה חשוב.

אני מניח שהאמת היא באמצע: הסמלים היו הרוסים וכמעט מתים אחרי שהוחזקו בתנאים נוראים במשך זמן ממושך, ונתלו כפעם הראשונה כשעוד היו איכשהו בחיים. אחר-כך הובאו הגופות לחורשה ונתלו בשנית. ליד הגופות התלויות הוטמן מוקש.

האם זה העיקר? לא כליכך. אבל חשוב להסיק לקחים מן הפרשה הנוראה הזאת (לא-נעזימה, ליריבי אחד התלויים). כיום, אחרי 40 שנה, אפשר להסיק כמה מסקנות.

ראשית, חבריאצ"ל היו פטרייטים ולוחמי-חורור בעיני עצמם. בעיני השילטונות ורוב העולם היו פושעים וטרוריסטים. כיום היו קוראים להם "מתחבלים", ומרכיבים על אצ"ל ולח" כעל חלק מן "הטרור הבינלאומי".

לפי כל הגדרה אוניקייטיבית, החזקת בני-ערובה היא מעשה טרור, ועל אחת כמה וכמה הריגתם. אז מה? האם זה שינה משהו לגבי המוטיווציה של חבריאצ"ל, שראו במעשים אלה מעשי-גבורה?

שנית, הטלת עונשי-מוות על חבריי-מחתרת מתנקמת תמיד בשילטון. שום אירגון-מחתרת אינו יושב בחיבוקי-ידיים כאשר השילטון השנוא מאיים להוציא-להורג את חבריו. אין הוא רואה